

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 327

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Середа К.В., Габро І.В.

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

У статті проаналізовано значення соціальних мереж як базового інструменту дипломатії у кіберпросторі. Зокрема, автори розглядають теоретичні підходи до вивчення появи та формування соціальних мереж, а також доводять, що соціальні мережі сприяють ефективнішому обмінові думками між політиками та громадянським суспільством, підвищують здатність дипломатів збирати інформацію, аналізувати, прогнозувати та реагувати на події.

Ключові слова: цифрова дипломатія, соціальні мережі, ЗМІ, кіберпростір, Internet, Twitter, Facebook.

Постановка проблеми. Поява соціальних мереж у мережі Internet на початку 2000-х рр. започаткувала новий етап розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ), що характеризувався масовим переходом громадян із просто мережі в соціальні мережі, а вся громадськість поділилась на дві категорії: Internet-мережеву і телеглядачів, при цьому друга категорія може осмислювати події, але не може їх обговорювати, а перша – активно реагує на інформацію і вступає в політичний діалог. За таких умов розвитку інформаційно-комунікаційних технологій найбільшого поширення набула комунікація через неформальні контакти, які завдяки розвитку мережі Internet трансформувались у віртуальні товариства, що сприяло використанню соціальних мереж у сфері зовнішньої політики та дипломатії.

Аналіз досліджень та публікацій. Дослідженню питання соціальних мереж як ефективного ресурсу здійснення цифрової дипломатії присвячені праці як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, а саме З. Бжезинського, Г. Кіссінджера, Р. Кеохейна, А. Лінченко, Н. Піпченко, М. Рижкова, М. Розумного, С. Тихомірової, Н. Цветкової, О. Шевчука, Г. Яригіна. Більшість зазначених вчених репрезентують політологічний погляд на цифрову дипломатію, розглядаючи її виключно у сфері міжнародних відносин. Значно менше науковців досліджують цифрову дипломатію як складний комунікаційний процес, який об'єднує декілька суб'єктів інформаційної взаємодії.

Метою статті є аналіз ролі соціальних мереж як ефективного інструменту здійснення цифрової дипломатії.

Виклад основного матеріалу. Підґрунтям для формування соціальних мереж стали такі Internet-сервіси, як чати, форуми та віртуальні спільноти, які в середині 90-х рр. XX ст. та на початку XXI ст. активно розвивались, створюючи передумови для появи глобальних соціальних мереж.

Для розуміння концепту соціальної мережі розглянемо загальноновживані терміни «чат», «Internet-форум», «віртуальні спільноти», які характеризують застосування сучасних Internet-технологій у зовнішньополітичній діяльності між-

народних акторів. Зокрема, чат – ресурс у мережі Internet, який дає змогу користувачам спілкуватися у режимі онлайн; Internet-форум – ресурс для обговорення політичних, соціальних, культурних або екологічних тем у режимі офлайн; віртуальні спільноти – ресурс, створений для обговорення однієї або суміжних тем у режимі онлайн або офлайн.

Розвиток сучасних технологій спричинив об'єднання Internet-сервісів в єдине ціле – соціальну мережу, яка дозволяє не лише здійснювати ефективну міжособистісну комунікацію, а й приводить до появи глобальних громадських груп, для яких державні кордони не є більше стримувальним чинником. Завдання таких Internet-сервісів полягає в тому, щоб забезпечити користувачів усіма можливими шляхами взаємодії один з одним – відео, чати, зображення, музика, блоги тощо. Вперше подібна схема побудови сайту була використана у 1995 р. при створенні американського веб-сайту Classmates.com для пошуку однокласників та друзів. Через десять років, у 2005 р., успіх MySpace привів до швидкого поширення соціальних мереж і збільшення їхньої популярності серед користувачів [3].

Теорія цифрової дипломатії як складової політичної культури та взаємодії почала формуватися наприкінці XX – на початку XXI століття, у той час, коли світова громадськість усвідомила важливість впровадження нових ефективних методів дипломатії, які виходили б за межі офіційних політичних інститутів. Цифрову дипломатію вважають досягненням зовнішньої політики Барака Обами, станом на 2013 рік у мережі Facebook нараховувалося близько 300 сторінок, які репрезентують численні держустанови США, також існують віртуальні представництва в YouTube, Tumblr і Flickr на 11 мовах, сумарна аудиторія всіх акаунтів і блогів становить близько 20 мільйонів чоловік. Цю систему координують приблизно 150 співробітників Держдепартаменту і 900 фахівців за межами США [4].

Використання соціальних мереж у дипломатичній діяльності держав дозволяє впливати на широке коло споживачів інформації, що створює переваги для країн на міжнародному рівні,

оскільки дипломатична інформація здатна оминати внутрішні державні фільтри, вона подається у «чистому» вигляді, а не як переказ із вуст третіх осіб. Комунікативний потенціал соціальних мереж у контексті цифрової дипломатії посилюється тим, що власники аккаунтів одночасно виступають як постачальники інформації, як споживачі інформації та як розповсюдженці інформації. Важливою перевагою Twitter-дипломатії та Facebook-дипломатії є робота з цільовими групами для створення сприятливого політичного середовища з метою просування національних інтересів, попередження кризових ситуацій, вирішення суспільних проблем, дослідження громадської думки тощо.

У рамках цифрової дипломатії використовуються соціальні мережі, блоги і подібні медіамайданчики у глобальній мережі. В електронній дипломатії беруть участь державні відомства, в першу чергу зовнішньополітичні, урядові органи, а також неурядові організації, чия діяльність пов'язана з реалізацією зовнішньополітичного порядку. Головні цілі цифрової дипломатії просування зовнішньополітичних інтересів, інформаційна пропаганда через Internet-телебачення, соціальні мережі та мобільні телефони, спрямована на масову свідомість і політичні еліти [6, с. 81].

Дослідник цифрової дипломатії Л. Пермякова виділяє кілька загальних напрямків, де цифрова дипломатія як ресурс зовнішньополітичного відомства особливо ефективна:

- здійснення публічної дипломатії при встановленні контактів із онлайн-аудиторією та формуванні нових інструментів комунікації (забезпечує можливість звернення безпосередньо до цільової аудиторії з конкретними повідомленнями);

- електронна дипломатія сприяє налагодженню діалогу у форматі «громадянин-громадянин, людина-людина», який може бути ініційований як самими учасниками громадянського суспільства, так і державою, що може виконувати функції модератора діалогу;

- у галузі управління інформацією, в тому числі накопиченими знаннями та досвідом: акумулювання й аналіз колосального обсягу інформації, що може бути з успіхом використаний у політичних прогнозах і стратегічному плануванні;

- здійснення консульської діяльності: обробка та підготовка візової документації, прямі контакти з громадянами, які перебувають за кордоном;

- при виникненні надзвичайних ситуацій: використання ІКТ для здійснення екстреного зв'язку з посольством держави за кордоном [7].

Сучасні українські дослідники Л. Літра та Ю. Кононенко у праці «Твітер-дипломатія. Як новітні технології можуть посилити міжнародні позиції України?» виокремлюють три переваги цифрової дипломатії:

- 1) Twitter-дипломатія призвела до революції в царині дипломатичних відносин, забезпечивши доступ до ширшої аудиторії, а також охопивши всі рівні піраміди Ледераха. Власне піраміда представляє три рівні дипломатії: найвищий рівень лідерства, представлений військовими та політичними керівниками, а також офіційними дипломатами; середній рівень – це журна-

лісти та представники академічних інституцій; нижчий рівень представляють пересічні громадяни та лідери на рівні місцевих громад;

- 2) Twitter-дипломатія суттєво поліпшує взаємозв'язки у всьому світі та надає дипломатам і міністерствам закордонних справ інструменти для побудови власних систем електронних комунікацій із закордонними підрозділами, а також посольств із консульствами;

- 3) інструменти Twitter-дипломатії дуже практичні та економічні. Використання соціальних мереж дозволяє створювати органи реагування на надзвичайні ситуації. Одним із наочних та успішних прикладів такої ініціативи була кампанія «TextHaiti», започаткована одразу після землетрусу на Гаїті та поширена у соціальних мережах. У підсумку кампанія допомогла зібрати понад 30 мільйонів доларів впродовж лише трьох тижнів для надання допомоги постраждалим від землетрусу. Окрім того, засоби е-дипломатії надзвичайно успішно використовуються у кризових ситуаціях. Яскравим прикладом можна вважати ситуацію під час Сирійської кризи, коли посол США Роберт Форд був змушений закрити посольство у Дамаску з міркувань безпеки, але за допомоги соціальних медіа не залишився осторонь подій у країні та продовжив свою дипломатичну місію. Так посол опублікував на сторінці посольства в мережі Facebook супутникові знімки танків, що вели наступ на міста, а також пожеж на газопроводах, що викидали в повітря токсичні гази [5].

За останні кілька років посольства у всьому світі стабільно передбачають застосування соціальних медіа в їхніх комунікаційних стратегіях, зокрема для налагодження контакту із жителями тих країн, де вони працюють. Прикладом слугує китайська версія мережі Twitter – «Weibo», де посольство Канади розміщує в середньому 20-30 повідомлень на тиждень, котрі охоплюють широку палітру китайсько-канадських відносин: отримання візи; процедура імміграції; підвищення конкурентності бізнесу; дискусії про їжу; інформація про навчання в Канаді; канадські способи вимірювання забруднення повітря і под.

Хоча такий тип цифрової взаємодії став основою сучасної дипломатії, але все ще пріоритетними джерелами отримання інформації для посольства залишаються традиційні ЗМІ. Twitter – лише один із багатьох засобів, якими дипломати послуговуються для спілкування у політичних цілях із громадянами приймаючої країни [1]. Так, соціальна мережа Twitter стала новим способом спілкування зі світовими лідерами та каналом їхньої комунікації між собою. Це явище отримало назву «Twitter-дипломатія», або «Твіпломатія» [10]. Воно виникло у вигляді реакції традиційної публічної дипломатії на революцію, спричинену соціальними медіа. Використання соціальної мережі й сайту мікроблогів Twitter главами держав, міністрами закордонних справ, дипломатами та іншими політичними гравцями належить до далекосяжних і ефективних альтернатив здійснення дипломатичної діяльності. Twitter допомагає їм спілкуватися та налагоджувати особистий контакт із дуже широкою аудиторією, молоддю, журналістами, що в реальному житті фізично неможливо [10].

Twitter дає змогу, по-перше, главам держав, урядів, міністрам закордонних справ транслювати інформацію про повсякденну діяльність постійно зростаючій Internet-аудиторії та почути думки, зауваження, пропозиції світової спільноти; по-друге, громадянам, журналістам отримати безпосередній доступ до політичних лідерів. Кожен бажачий може надіслати запитання політові на Twitter.

Соціальні медіа роблять процес формування міжнародної політики прозорішим та більш відкритим для світової аудиторії, розкриваючи ключових гравців та їхню роль у цьому процесі, одночасно даючи змогу урядам миттєво контактувати із глобальною спільнотою. Twitter має два позитивних аспекти впливу на зовнішню політику: 1) сприяє корисному обміну думками між політиками й громадянським суспільством; 2) підвищує здатність дипломатів збирати інформацію, аналізувати, прогнозувати, управляти та реагувати на події [2].

Twitter застосовують у різноманітних і епізодичних ситуаціях під час дипломатичної комунікації – від дружніх заяв про двостороннє співробітництво до скупих обмінів ввічливістю та дипломатичних «шпильок», а також для випадкових повідомлень.

Завдяки соціальним медіа дипломат потрапляє у якісно новий вимір, отримуючи канал доступу до зовнішнього світу – і для взаємодії з ним, і аби його почути. Профіль диппредставника у соціальній мережі – це спосіб спілкування і з журналістами також, що дає змогу їм оперативно отримати інформацію, коментарі, спростування, домовитися про інтерв'ю. Twitter – часто першоджерело отримання останніх новин та думок громадянського суспільства з цього приводу [10].

Соціальні мережі як особливий тип Internet-комунікації можуть бути використані в зовнішній політиці для просування зовнішньополітичних інтересів міжнародних акторів, позиціонування держави на світовій арені, забезпечення діяльності країни у сфері зовнішньої політики шляхом установа діалогу і здійснення впливу на світову громадськість за допомогою комплексу заходів політичного, економічного, освітнього й культурного характеру. Поєднання традиційної зовнішньополітичної діяльності із сучасними комунікативними технологіями зумовлює скоординовану роботу урядових і неурядових структур з управлінням сприйняттям зарубіжними аудиторіями внутрішньої і зовнішньої політики країни, її політичних цінностей та іміджу на міжнародній арені. Також соціальні медіа можуть бути використані для запобігання кризовим ситуаціям або управління ними, для вирішення регіональних або національних проблем, що сприятиме ефективній взаємодії акторів міжнародних відносин.

Варто відмітити, що дипломатичні служби більшості країн світу обирають соціальну мережу в залежності від країни перебування. Наприклад, посольство ФРН в Україні має свою сторінку у Facebook. Сторінка містить багато інформації щодо діяльності посольства, однак є і ввічливе застереження, що інформацію про отримання віз можна отримати в посольстві, а не із повідомлень у Facebook. Більшість повідомлень стосуються гуманітарної співпраці між нашими країнами,

повідомлення про різні конкурси та культурні події. До порівняння, сторінка у Facebook посольства ФРН у Росії містить більше інформації політичного та економічного змісту.

Варто зауважити, що посольство Німеччини в Москві має власну сторінку у іншій соціальній мережі – ВКонтакте. Це російська соціальна мережа, саме тому дипломатична установа звернула увагу на неї. Сторінка містить багато інформації про різноманітні культурні заходи, які проводить установа. А у КНР посольство ФРН має власну сторінку у китайській соціальній мережі – сервіс мікроблогів Weibo. Цей сервіс мікроблогів обраний не випадково, адже в КНР не працює Facebook. Сторінка дипломатичної установи ФРН також містить інформацію про гуманітарний напрям співпраці, культурні проекти тощо.

Зовнішньополітичні відомства різних країн, їх дипломатичні представництва та культурні центри з метою поширення офіційної урядової інформації, координації роботи різних структур, надання онлайн-послуг, спілкування із цільовими групами різних країн можуть використовувати такі переваги соціальних медіа, як мультимедійність, персоналізація та інтерактивність. Зокрема мультимедійність можна забезпечити за допомогою об'єднання візуальних, звукових і друкованих ефектів; персоналізацію – через розміщення необхідної інформації для конкретних цільових груп або зацікавлених індивідуумів; інтерактивність дає змогу здійснювати діалог без посередників для підтримки зворотного зв'язку, забезпечуючи, таким чином, прямиий доступ уряду до населення й населення до влади [9].

Міжнародна Internet-комунікація у вимірі соціальних медіа як інструменту зовнішньополітичної діяльності дозволяє не лише інформувати про успіхи та досягнення урядових інституцій, але й здійснювати «максимально приховане маніпулювання» громадською думкою для тиску на органи влади або організацію різноманітних виступів. На наш погляд, дослідники можуть лише описати феномен «соціальних медіа», однак прогнозувати його розвиток, а отже й керувати цим процесом можна лише у видимій перспективі. Сучасною аксіомою ефективної міжнародної інтернет-комунікації є не тільки поширення і передача інформації між елементами політичної системи й між політичною системою і навколишнім середовищем, а й обов'язкове здійснення зворотного зв'язку.

Вітчизняні та зарубіжні аналітики стверджують, що головними завданнями інноваційної зовнішньополітичної діяльності є забезпечення взаємодії з громадськістю через Internet-простір, використання зовнішніх і внутрішніх електронних ресурсів, створення внутрішньокорпоративної соціальної мережі, організація тематичних онлайн-семинарів, відстеження міжнародних інформаційних потоків із метою запобігання соціальним і політичним тенденціям, що виникають, своєчасного реагування на кризові ситуації, забезпечення координації та супроводу зовнішніх зв'язків державних органів влади та приватних компаній [9].

На сучасному етапі цифрова дипломатія виступає інноваційним методом ведення політичних перемовин, але при цьому змінюється основний вектор взаємодії: комунікація дипломат-дипломат замінюється комунікацією дипломат-громад-

ська спільнота. Соціальні мережі, зокрема Twitter та Facebook сприяють залученню до міждержавного діалогу широкої аудиторії, яка відстоює поляризовані інтереси, збільшується рівень доступу до інформації, ступінь її відкритості. Також новітнім явищем є інтеграція традиційних медіа та соціальних мереж, окрім того аканти можуть розглядатися як окремі джерела інформації, але рівень достовірності інформації в соціальних мережах може варіюватися від низького до високого. Дипломатична інформація, поширювана через соціальні мережі, оминає численні «інформаційні фільтри», тому в певних кризових ситуаціях вона здатна посилювати соціальну напруженість або нейтралізувати її.

Висновки. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій призвів до появи соціальних мереж в мережі Internet, що стали альтернативою традиційним ЗМІ у виробленні, поширенні, обміні та отриманні різної інформації, а в деяких

характеристиках таких як швидкість поширення інформації випередили традиційні ЗМІ. Соціальні мережі, в тому числі Twitter та Facebook, оптимізують та покращують звичний інструментарій дипломатичного апарату, роблять його гнучкішим і здатним оперативно реагувати на виклики часу та місця. Соціальні мережі можуть бути ефективним інноваційним засобом здійснення зовнішньополітичної діяльності, але тільки за використання його належним способом. Соціальні мережі, зокрема Twitter та Facebook сприяють залученню до міждержавного діалогу широкої аудиторії, яка відстоює поляризовані інтереси, збільшується рівень доступу до інформації, ступінь її відкритості. Сьогодні цифрова дипломатія є інноваційним методом ведення зовнішньополітичних взаємовідносин, змінюючи основний вектор взаємодії з комунікації дипломат-дипломат на комунікацією дипломат-громадянське суспільство.

Список літератури:

1. Koenig R. Tweet-errific. Ambassador, embassy adept at social media / R. Koenig // Statemagazine. – 2013. – December – P. 14–16.
2. Sandre A. Twitter for diplomats [Electronic resource] / A. Sandre. – DGRI-Instituto Diplomatico, 2013. – 71 p. – Modeofaccess: http://issuu.com/diplo/docs/twitter_for_diplomats.
3. Дубов Д.В. Блоги як новітні форми соціально-політичних комунікацій : міжнародний досвід і українські перспективи // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К., 2008. – Вип. 80 (Ч. I). – С. 147–150.
4. Корнев М. Дипломатия Веб 2.0: как Фейсбук и соцсети меняют мировую политику / М. Корнев. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=3076#top.
5. Літра Л. Твітер-дипломатія. Як новітні технології можуть посилити міжнародні позиції України? / Л. Літра, Ю. Кононенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iwp.org.ua/img/policy_brif_1_01_23_ok.pdf.
6. Ліченко А. Соціальні мережі Facebook і Twitter як інструмент медіа дипломатії // А. Ліченко // Актуальні проблеми соціальних комунікацій. – 2014. – С. 78–85.
7. Пермякова Л. Цифровая дипломатия: направления работы, риски и инструменты / Л. Пермякова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politnauka.livejournal.com/296679.html>.
8. Піпченко Н. Концептуально-теоретичні засади дослідження віртуальної дипломатії / Н. Піпченко // Нова парадигма: Журнал для наукових праць. – 2006. – № 57. – С. 117–124.
9. Піпченко Н. Соціальні медіа як механізм забезпечення інтернет-комунікації у сфері зовнішньої політики [Електронний ресурс] / Н. Піпченко // Міжнародні відносини Серія "Політичні науки" (спецвипуск). – № 17 (2017) – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3323.
10. Харечко І. Twitter-дипломатія: зарубіжний досвід для України / І. Харечко // Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. – 2015. – Вип. 7. – С. 291–297. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2015_7_34.
11. Цветкова Н. Программы WEB 2.0. в публичной дипломатии США // Н. Цветкова // США и Канада: политика, экономика и культура. – 2011. – № 3. – С. 109–122.

Серета Е.В., Габро И.В.

Черноморский национальный университет имени Петра Могилы

СОЦИАЛЬНЫЕ СЕТИ КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ЦИФРОВОЙ ДИПЛОМАТИИ

Аннотация

В статье проанализировано значение социальных сетей в качестве базового инструмента дипломатии в киберпространстве. В частности, авторы рассматривают теоретические подходы к изучению появления и формирования социальных сетей, а также доказывают, что социальные сети способствуют эффективному обмену мнениями между политиками и гражданским обществом, повышают способность дипломатов собирать информацию, анализировать, прогнозировать и реагировать на события.

Ключевые слова: цифровая дипломатия, социальные сети, СМИ, киберпространство, Internet, Twitter, Facebook.

Sereda K.V., Habro I.V.

Petro Mohyla Black Sea National University

SOCIAL NETWORKS AS EFFECTIVE INSTRUMENT OF REALIZATION OF DIGITAL DIPLOMACY

Summary

The article analyzes the importance of social networks as the basic tool of diplomacy in cyberspace. In particular, the authors examine the theoretical approaches to the study of the emergence and formation of social networks, and also argue that social networks contribute to a more effective exchange of views between politicians and civil society, increase the ability of diplomats to collect information, analyze, predict and respond to events.

Keywords: digital diplomacy, social networks, mass media, cyberspace, Internet, Twitter, Facebook.